

Ze života rodiny Lauscherových

osobnosti sionistického skautingu

Jitka Radkovičová – Tiki

Někdy se podaří sáhnout hluboko do historie a vytáhnout příběh, který je inspirací i v dnešní době: je známým faktem, že v židovských dějinách najdeme mnoho odhodlanosti a odvahy. K odhodlaným a odvážným patřili také Jiří Lauscher, jeho žena Irma a jejich dcera Michaela. V dětství jí říkali Míša a už jí to zůstalo. Osud rodiny Lauscherových je průřezem dějinami dvacátého století ve zkratce: všichni tři se v různých dobách stali vězni dvou totalitních režimů.

Jejich příběh jsem tentokrát nemusela objevovat daleko v Izraeli, ale doma v Praze, byť s Izraelem jsou jeho protagonisté svázáni také. A začal na zcela nenápadném místě, v klubovně pražské skupiny Blau-Weiss na Malé straně před více než stovkou let.

„Je těžké vám povídat o naší klubovně v Praze. Jistě je, že nikde venku ve světě nemůže existovat jiné takové město, jako naše stará Praha, tak silná a krásná a současně tak tajemná a vlahá. Vy všichni, kteří ji neznáte, jste jistě slyšeli o starém mostě, který má na sloupech množství soch a je ukončen s obou stran vysokými gotickými strážními věžemi. Pod mostem, plný paláců, zahrad a křivolakých uliček, leží ostrov Kampa. [...] Zde je naše klubovna. Čtyřhranný dvůr, s mnoha oblouky. Přímé schodiště s křížovou klenbou. Malá kuchyňka, komora a dvě velké světlé místnosti. V prvním pokoji určeném pro společné večery je velký stůl se světlou dřevěnou deskou, velkou visací lampou a je tam i naše píča – harmonium. Druhý pokoj je zařízen útulně, není určen pro celou skupinu, ale jen pro menší kroužky nebo setkání

V tomto domě na Kampě se před sto lety scházeli členové pražské pobočky Blau-Weiss

vedoucích. Koutek s proutěnými křesílky u stolku a knihovnička. [...] Obrázky na stěnách, ubrusy, záclony. Nechceme jen nějakou boudu, poradní místnost. To je přece nemyslitelné tady, kde nám do okna nablíží ořešák, pod okny máme úzké rameno Vltavy, které budí dojem, jako bychom byli v nějakém benátském paláci! Jak už jsem řekl, žádná skupina Blau-Weiss na světě nemá takovou klubovnu jako my.“

Tento zajisté zajímavý popis jednoho ze zakladatelů pražské skupiny hnutí Blau-Weiss Otto Engländera byl psán pro spolkový časopis Blau-Weiss Blätter v roce 1915¹. Na takovém romantickém místě se zcela jistě dařilo romantickým příběhům, a pokud byla próza života doprovázena takovou romantikou, bylo to tím přitažlivější. Tak na to vzpomínal i Jiří Lauscher.

Jiří se narodil v Terezíně v roce 1901, odkud se rodina po předčasné smrti otce stěhovala nejdříve do Liberce a potom do Prahy. Na studia se dostal pouze starší bratr Franci, zatímco mladší Jiří se už ve čtrnácti letech snažil aspoň trochu doplňovat rodinný rozpočet: finanční situace rodiny z pochopitelných důvodů nijak skvělá nebyla. Přesto dokončil dvouletou obchodní školu a současně byl velmi aktivní ve zmíněném sionistickém hnutí Blau-Weiss.

Aktivita pražských členů hnutí se neomezovala pouze na činnost v klubovně a jejím okolí, naopak, jejich záběr byl velmi široký. Pobočka měla zpočátku pět chlapeckých skupin a jednu dívčí, později tři chlapecké a dvě dívčí skupiny.² V tomto počtu podnikali členové řadu akcí pro veřejnost, jako například dětské purimové i jiné slavnosti nebo různé akademie, hráli loutkové divadlo, pořádali utkání se sportovním klubem Hagibor nebo židovskou tělocvičnou jednotou Makabi a také vybírali peníze pro Židovský národní fond na financování projektů v Palestině. Významnou součástí činnosti pražské pobočky byla pomoc židovským uprchlíkům z Haliče:

„My, Blau-weisseři, také pomáháme. Vlak přijíždí na nádraží, brzy nalézáme šest vagónů s uprchlíky. A nyní se znovu začíná odehrávat to, čeho jsme v posledních měsících svědky již poněkoliakrát. Vlak ještě ani nestojí a již se otevírají okna a dveře vagónů s talíři a miskami, které rychle plníme a vracíme zpět. Další z nás procházejí vagóny a rozdávají chléb – vše ve velkém spěchu, neboť vlak zde staví jen krátce.“³

Proud uprchlíků nekončil a tak jedna ze zakladatelek pražské dívčí skupiny Blau-Weiss Greta Obernik, později významná izraelská psychologka, otevřela přímo v Praze dětský domov a věnovala se dětem haličských uprchlíků, pro které obstarávala jídlo a současně sháněla hračky

Jedna z dívčích skupin Blau-Weiss na putování v okolí Prahy

a knihy. Jiná členka pražské pobočky Blau-Weiss, Irma Singer (později neméně významná izraelská spisovatelka), v tomto zařízení pracovala jako vychovatelka a její literární prvotina „Uzamčená kniha“ byla věnována právě těmto dětem. Jiří Lauscher pomáhal se sběrem šatstva, nádobí, nábytku a domácího zařízení.⁴ Zbývající „modrobílá“ mládež pěstovala na spolkové zahradě zeleninu a dodávala ji do kuchyně dětského domova.

Nezanedbávala se ani tábornická složka: jezdilo se na výpravy, říkalo se jim „putování“, do blízkého i vzdálenějšího okolí Prahy, většinou v přírodě byly pořádány tzv. bundestagy neboli spolkové dny, různé kurzy pro vedoucí a Pražáci se také účastnili táborů pořádaných hnutím. A snažili se seznamovat židovskou veřejnost se svou činností, aby získali její podporu a také nové členy:

„Ve středu večer jest přednáška se světelnými obrazy o loňském prázdninovém táboře. Jest tím dána každému možnost seznati život a práci v pracovním táboře a posuzovati, co se podařilo provésti díky činnosti Tchelet Lavan. Dětská slavnost i večerní akademie jsou pořádány ve prospěch letošního tábora, který jest projektován v mnohem větším měřítku.“⁵

1 Otto Engländer: Unser Heim in Prag. In: *Blau-Weiss Blätter*, 1915, roč. 2, č. 8, s. 11–13

2 Tomáš Kasper – Dana Kasperová: *Německé mládežnické hnutí a spolky mládeže v ČSR v letech 1918–1933*. Nakladatelství Academia, Praha 2016; s. 212

3 Feig, Alex: Flüchtlinge. In: *Blau-Weiss Blätter*, 1915, roč. 3, č. 1, s. 13

4 Hildegart Stellmacher – Renate Trautmann: *Mír dalekému i blízkému. Vzpomínky na Irmu a Jiřího Lauscherovy*. Metropol Verlag, Berlín 2009; s. 229

5 *Židovské zprávy*, roč. 7, č. 13, 28. 3. 1924, s. 4

Všeho tohoto dění se účastnil také Jiří Lauscher nejdříve jako vedoucí družiny, později jako člen pražského vedení a nakonec jako člen Hanhala, neboli zemského náčelnictva Tchelet Lavan. Vlastní vůdcovské schopnosti si ale ověřil už dávno: v dobách první světové války vyrazil s chlapci své družiny na prázdninové putování do Alp, což nebylo nic jednoduchého. Jiřímu bylo tehdy pouhých šestnáct let, o tábornickém vybavení v dnešním slova smyslu se vůbec nedalo mluvit, každý chlapec měl pouze celtový dílec na postavení stanu, nějakou deku, ešus a tím veškeré vybavení končilo:

„Šli pěšky, někdy kousek popojeli, občas se zastavili a zůstali u nějakého sedláka, protože jídla také za první války už nebylo mnoho, chvíli u něj pracovali, za to dostali najíst, mohli se vyspat ve stodole, no a pak šli dál. Nesli si sebou hudební nástroj, přinejmenším kytaru, a takto strávili kus prázdnin v Alpách. Byly to nejvyšší hory v dosahu, kam se ještě dalo jít, asi to pro ně bylo zajímavé místo. Nocovali, jak se dalo, čtyři kluci sestavili dohromady stan, přičemž celta samozřejmě sloužila také jako pláštěnka a když spali pod širákem, tak si ji položili pod sebe. Nedovedu si představit, že by dnešní rodiče něco takového dovolili.“⁶

Protože jedním z důležitých cílů hnutí Tchelet Lavan (tak se po vzniku československé republiky Blau-Weiss přejmenoval⁷) byla takzvaná alija neboli odchod členů do Palestiny a budování nového domova pro židovskou populaci, cíleně se na ni připravoval i Jiří Lauscher.

Sloganem té doby tehdy byla slova o Palestině jako zemi bez lidí pro lidi bez země, takže židovská mládež soustředěná v sionistických hnutích se prostě rozhodla Palestinu zalidnit; byla to vynucená potřeba – staletá zkušenost mnoha pogromů a útoků proti Židům dávala tušit, že ani v budoucnu na tom lépe nebudou. A to se ještě nevědělo nic o Hitlerovi. Když v roce 1917 lord Balfour jako britský ministr zahraničí nabídl pomocnou ruku ve formě prohlášení deklarujícího Palestinu jako židovskou domovinu, bylo rozhodnuto.

Oběžník s návodem k rukodělným pracím, který pro pražský Tchelet Lavan připravil Jiří Lauscher v roce 1924

6 Rozhovor autorky s Michaelou Lauscherovou-Vidlákovou, 10. 7. 2017

7 Po roce 1918 došlo k redefinici cílů spolku, k větší orientaci na praktický sionismus, což se odrazilo také ve změně názvu, kdy hebrejským ekvivalentem chtěli členové více zdůraznit ideové směřování hnutí

Služba v kuchyni na táboře ve Staré Libavě (1924). Irma Kohnová bohužel na fotografii chybí

V rámci přípravy na aliju pobýval Jiří v letech 1920–1921 v Kalifornii, aby se zde zdokonalil v zemědělských pracích, přesněji v ovocnářském oboru, konkrétně v pěstování pomerančů. Zdejší horké podnebí mu nějak nesvědčilo a tak se po kratším pobytu v New Yorku vrátil nazpět do Čech. Nebyl tedy svědkem krize, do které se pražská pobočka Tchelet Lavan právě v době jeho absence dostala. Krize vážné, ale nakonec překonané, jak dokladuje zmínka v židovském tisku upozorňující, že pražský Tchelet Lavan svou činnost nezastavil, nýbrž působí dále.⁸

V roce 1922 odjela do německého Biebrichu nad Rýnem skupina českých členů Tchelet Lavan, aby se připojila ke svým kolegům ze zemí, kde toto hnutí působilo. Účastníci setkání zde formulovali ideologicko-organizační statut nově vzniklého uskupení a od svých členů požadovali jako osobní cíl a hlavně profesní přípravu na život v kibucu v Zemi izraelské. S ústředními myšlenkami skupiny se Jiří Lauscher identifikoval, což mělo zásadní vliv na jeho další život. V budoucnu se tato skupina bude podílet na budování kibucu Sarid v Jezreelském údolí – a s nimi také Jiří.

Aby na odchod do Země izraelské bylo připraveno co největší množství zájemců z řad členů Tchelet Lavan, rozhodlo se vedení organizace každoročně pořádat výcvikové tábory, na kterých by se kromě klasické táborové činnosti pěstovala také profesní příprava všeho druhu,

8 Židovské zprávy, roč. 4, č. 17, 13. 6. 1921, s. 6

praktický výcvik v oboru zemědělství anebo různých řemesel nutných pro život v Palestině. V roce 1924 se jedním z vedoucích podobného tábora na Moravě ve Staré Libavě, německy nazývané Alt Liebe, stal Jiří Lauscher, tehdy už používal své hebrejské jméno Elijah. Próza života se na tomto místě potkávala s poezií: podle rodinné legendy se totiž právě zde seznámil se svou budoucí ženou; Irma Kohnová, jak se zmíněná dívka jmenovala, měla službu v kuchyni a pro celý tábor upekla štrůdl. Věděla totiž, že ho Jiří má rád, a tak si ho možná chtěla předcházet – a jak potom o několik desetiletí později vzpomínala jejich dcera, byl to pravděpodobně její první a poslední štrůdl, který v životě upekla, protože zase tak fanatickou hospodyňkou prostě nebyla.⁹

A ještě jedna důležitá věc se v roce 1924 stala: Tchelet Lavan vstoupil jako korporativní člen do Federace československého skautingu. Skautskému hnutí tak byla přiznána jistá formativní role na výchově mladých Židů, byť klasickému Baden-Powellovskému pojetí skautingu se vůdčí osobnosti Tchelet Lavan snažily důsledně vyhýbat: nebylo pro ně přijatelné, protože představovalo mnohé z toho, co bylo před několika lety důvodem k rozchodu s německou větví hnutí Blau-Weiss. Heslo „Blau-Weiss je armáda na pochodu“ prostě v českých historických zemích nebylo přijato s pochopením; levicověji orientovaná skautská Federace naopak přijatelná byla.

To už se Jiří Lauscher připravoval na odjezd do Palestiny, a také tam na jaře roku 1925 skutečně odjel. Bylo to velké dobrodružství – a bylo to dobrodružství obtížné. Čechoslováci ze skupiny Bibracha¹⁰, ke které se přidal, pracovali nejdříve v Ejn Ganim, poté zamířili do Afuly a později se přesunuli do Haify. Kibuc Sarid, který se stal jejich novým domovem, založili v květnu 1927. Veškeré tehdejší dění shrnul do dvou krátkých, ale vypovídajících vět Jiřího kolega – spoluzakladatel Saridu Georg Menachem Zentner:

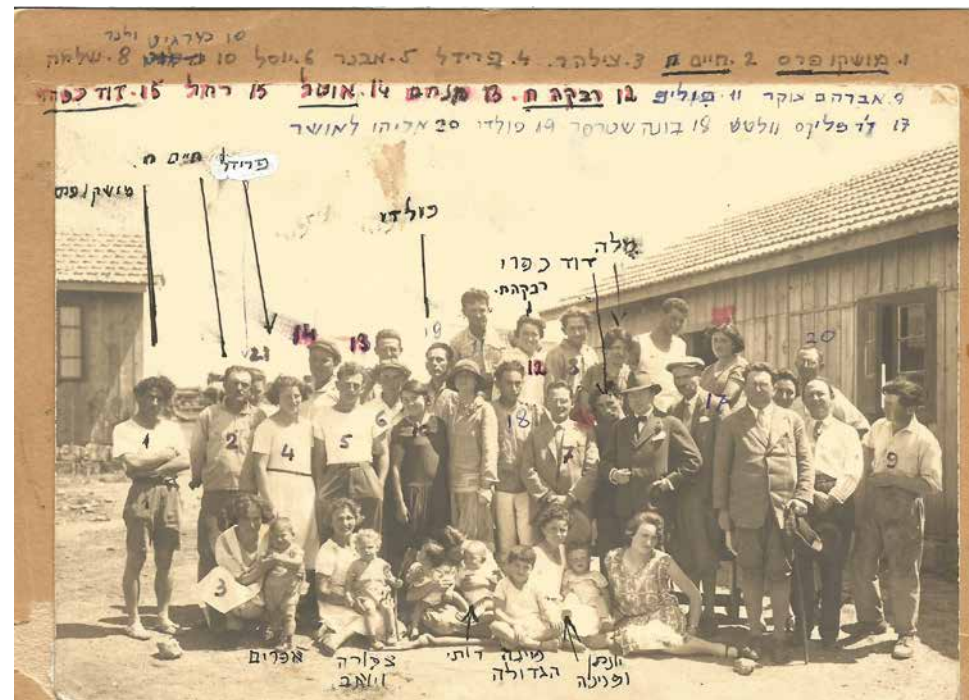
„Po mnohaletém exilu je třeba vrátit se na Sion co nejdříve. Místo pohodlného života v Beverly Hills míříme do Bibracha Hills!“¹¹

A tak to také bylo. Zpočátku bydleli ve stanech, poté si – i zásluhou Jiřího – postavili jako první pevnou budovu teletníků, poté dětský domov, obranné zařízení kibucu a postupně hospodářská stavení, vodárnu a další základní vybavení, později přišly na řadu domy pro dospělé a další budovy. Nezapomněli ani vysazovat stromy. Elijahu – jak se tam jmenoval Jiří Lauscher – pracoval na stavbách jak v Saridu, tak v okolních kibucech, a vzpomínal na Irmu, která na něj čekala v Praze. Chtěl si ji tam co nejdříve přivést.

9 Rozhovor autorky s Michaelou Lauscherovou-Vidlákovou, 10. 7. 2017

10 Pojmenování jednak vyjadřuje souvislost s městem Biebrich, kde skupina vznikla, druhý z možných výkladů znamená v hebrejštině „Bohem požehnaná“

11 Menachem Zentner: *Činy. Úryvky z deníku*. Sarid 1987; s. 84. Překlad relevantní části z hebrejštiny Jiří Pokorný

Jiří Lauscher v roce 1928 jako osadník v kibucu Sarid, třetí zprava

Životní podmínky zde nebyly nijak jednoduché, ale osadníci se nejspíš řídili heslem „Malomyslnost je zrada“ a nehodlali se vzdát. Použitá taktika, nadšení a improvizace slavily úspěch. A přestože „přísný je Hospodin na svůj vyvolený lid“, jak se můžeme dočíst na mnoha místech v Bibli, byla nekonečná dřina kompenzována výsledky, na které jsou v Saridu hrdí do dnešních dnů. Židovský Pán Bůh evidentně na svém trůnu neseděl se založenými rukama a osadnickému dílu přál, protože odjakživa platilo „pomoz si sám a Pán Bůh ti pomůže“. Především se ale naplno projevila vnitřní síla sionismu. Osadníci nad primitivními podmínkami zvítězili.

Nechyběly ani humorné okamžiky, byť zpočátku to na humor nevypadalo ani omylem. V Haifě Jiřího Lauschera pokoušel pes a následovala procedura obvyklá v takových případech: návštěva lékaře a pobyt v nemocnici, zatímco hledali onoho psa a zjišťovali, zda nemá vzteklinu. V tom případě by pacienta čekaly bolestivé injekce. Druhý den dostali v nemocnici telegram tohoto znění: „Pošlete Lauschera domů, tomu psovi nic není.“¹² A tak se Jiří z nemocnice

12 Hildegart Stellmacher – Renate Trautmann: *Mír dalekému i blízkému. Vzpomínky na Irmu a Jiřího Lauscherovy*. Metropol Verlag, Berlín 2009; s. 234

vrátil, v jakém stavu, to už dnes nevíme, jedno je ale jisté: vzteklinu nedostal. Zato dostal malárii. Epidemie v údolí Jezreel, a nejen tam, protože zasaženy byly prakticky všechny bažinaté oblasti tehdejší mandátní Palestiny, vypukla na přelomu let 1928–1929, a u Jiřího se projevila v dost těžké formě. Nebylo v možnostech místního zdravotnictví chorobu vyléčit, a proto roku 1930 odjel na léčení do Československa. Odjížděl v roce, ve kterém osadníci k osmdesátým narozeninám prvního československého prezidenta Masaryka vysadili les a pojmenovali ho jeho jménem. Vrátit se chtěl, jen co se uzdraví a ožení s Irmou Kohnovou; z nejrůznějších, hlavně rodinných důvodů, k tomu ale nikdy nedošlo.

V roce 1932 se slavila svatba, na konci roku 1936 přišla na svět dcera Eva Michaela. Jiří Lauscher pracoval v různých profesích, byl mimo jiné technickým vedoucím továrny na zpracování kožešin, pak pracoval v dílně na výrobu hraček, kde získal dovednosti, které později rodině zachránily život. Irma Lauscherová poté, co vystudovala dívčí gymnázium Minerva a na filozofické fakultě Karlovy univerzity pedagogiku a jazyky, vyučovala v židovské škole. Od věku tak raného, jaký je jen možné si představit, byla dcera Míša připravována na myšlenku odchodu do Palestiny; ona sama dnes dává přednost termínu „britské mandátní území“:

Jiří Lauscher s dcerou Míšou na výletě.
Podzim 1940

„Celou dobu mě rodiče vedli k sionismu, k sionistické myšlence, i jako malé dítě. U nás se mluvilo o tom, že Židé se vystěhují do Palestiny a budou tam mít svoji domovinu. A tak já vlastně odmalíčka jsem věděla, že jsem židovského původu, že moji rodiče jsou Židé a že Židé patří do Palestiny. Rodiče byli ovšem také velcí turisté, to jim zůstalo z toho Tchelet Lavanáckého období, chodili jsme co nejvíce na výlety a také se mě snažili otužovat, posilovat a věst k jakémusi řekla bych nemastnáckému přístupu k životu.“¹³

Ve vedlejší Německu zatím pochodovaly zástupy se zdviženou pravicí. Další životní etapa byla pro Lauscherovy všechno jiné, jenom ne jednoduchá. Docházelo k rušení veškerých práv, nejenom těch občanských, a týkalo se hlavně Židů. V té době už oba rodiče vedli

přeškolovací kurzy pro zájemce o vystěhování, jenže po vzniku Protektorátu nebylo tak snadné vycestovat, byť o získání affidavitu, tj. o povolení vstupu do USA, nebo jiných víz a výjezdních povolení se snažil kdekdo včetně Lauscherových. Věděli, že v Saridu se s nimi stále počítá. Irma Lauscherová se po zákazu školní docházky pro židovské děti věnovala ilegálnímu vyučování.

Tchelet Lavan byli donuceni formálně ukončit činnost. Stalo se to v roce 1939, pracovali ale napůl v ilegality dál. V červenci roku 1940 se v Praze konal sněm hnutí Necach (tj. Noar cofij chalucij, židovské skautské průkopnické mládežnické hnutí), jehož byl ve třicátých letech minulého století, spolu s dalšími organizacemi Tchelet Lavan členem. Avšak sněm byl svolán bez německého povolení a akce byla prozrazena, do jednacího sálu v Dlouhé ulici vtrhli esesáci, účastníky vyhnali a vedoucí činitele odvedli na velitelství gestapa.¹⁴ Ani tehdy však činnost Tchelet Lavan neustala, jen se definitivně „potopila“ do ilegality.

Irma Lauscherová v roce 1939

Mezitím se situace Židů v Protektorátu zhoršovala, začaly deportace. První transporty mířily do ghetta v Lodži, od listopadu 1941 pak odjížděly jeden za druhým transporty do Terezína. S nimi i rodiče a bratr Jiřího, Irmina matka a další příbuzní. Přišel prosinec roku 1942 a s ním povolání do transportu i pro Lauscherovy. Irma Lauscherová vzpomínku na tuto událost popsala po válce:

„Poslední večer. Ještě návštěva. Nežidovská manželka mužova spolupracovníka z pracovního nasazení Židů přichází a přináší vestu svého syna s teplou vložkou naší malé, teplé rukavice svého muže mému manželovi a mně pevný stisk a slib „Věrní zůstaneme“. Dar teplý, teplejší, nejteplejší. [...]

Je ráno. Ještě snídaně ze šálků. Ještě spláchnout nádobí, zalít květiny v květináči. Táta již bere svůj vak i kufr, kufr dcerin, dítě malý chlebníček s nočníčkem, panenkou Leninkou a maňáskem Ferdou, máma tornu, pytel a kabelu. Zavíráme byt, klíče do pytlíku s předepsaným označením. Konec jedné kapitoly života.“¹⁵

V Terezíně byla rodina rozdělena, Míša šla do domova pro děti ve věku mezi pěti a deseti lety, otec do tesařské čety a maminka Irma pracovala jako vychovatelka v jednom z terezínských heimů. S sebou měla Míša i pejska Pluta, dřevěnou hračku, kterou jí tatínek vyrobil k pátým narozeninám, a tu po příjezdu do Terezína Jiří Lauscher předložil jako doklad své řemeslné dovednosti. Zruční řemeslníci a tedy i tesaři zde byli velmi žádaní – a rodina tak

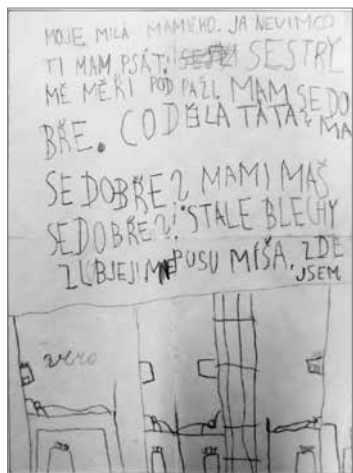
14 Hanka Hoffmann-Lisa Wurzel: *Theresienstadt*. Miflegot Poalej Erec Jisra'el 1947; s. 23–25. Relevantní část přeložil z hebrejštiny Jiří Pokorný

15 Archiv Beit Terezin, složka Jiří Lauscher, číslo složky 219/255-I

byla částečně chráněna před transporty dále na Východ. Pluto má v knihovně v Míšině bytě čestné místo do dnešních dnů.

Díky rodinné přípravě byla Míša jako malá holka v terezínském ghettu relativně spokojená, rodiče ji na transport a následující okolnosti připravili velice dobře:

„Říkali, no, nejspíš se tam asi sejdeš s babičkou a s dědou a hlavně – budeš tam mít zase židovské kamarády, protože v Praze s českými kamarády jsem si už hrát nemohla. Na hřiště jsem nemohla. Tak konečně zase budu mít židovské kamarády, a že to vlastně bude taková průprava na život v kibucu, protože v kibucu také žijí děti v dětském domově a rodiče je chodí po práci navštěvovat. Takže nic se neděje. Já přišla do dětského domova a vlastně mi to tak moc nevadilo.“¹⁶

Dopis psaný malou Míšou z terezínské nemocnice

Prodělala téměř veškeré nemoci, které terezínská „nabídka“ obsahovala, včetně takzvané terezínky – těžkého průjmu, ještě horší byl pak tyfus a spála i se spalničkami, což se v podstatě nedalo léčit, lékaři zde měli velmi malé možnosti s naprostým minimem léků. V nemocnici strávila téměř rok, po propuštění se dál zúčastňovala dětského programu, terezínského kulturního dění i ilegálního vyučování.

Nejen s bydlením, ale i s jídlem to bylo problematické. Jedna z terezínských pohádek vyprávěla o králi, který dostal hlad, šel ke kuchyňskému okénku a poručil: „Dvojitou porci!“ A opravdu ji dostal...¹⁷ Ve skutečnosti se kuchyňských okének tohoto typu v Terezíně zoufale nedostávalo. Mizerná strava, hlad, zima, špatné hygienické podmínky, nemoci a hlavně transporty do neznáma, to byl Terezín.

Z transportu na východ celou rodinu zachránil téměř zázrak. To bylo tak: na podzim roku 1944 bylo sestaveno několik převážně mužských transportů, údajně měly jít někam na práci. Ženy se mohly hlásit dobrovolně také, což mnohé z nich udělaly, často i s dětmi. I Jiří Lauscher musel nastoupit a i Irma s dcerkou se hodlaly přihlásit, což on však přísně zakázal. V noci ale vichřice poničila nějaký objekt a nezbyl nikdo, kdo by to spravil. A tak tři tesaři měli jít pracovat, zatímco transport čekal na odjezd. Jiří Lauscher byl jedním z těch tří, kteří se dobrovolně přihlásili na práci. Zatímco pracovali, transport odjel. Tenhle vlak,

Jiří Lauscher (první zprava) na poválečné fotografii s kolegy pracujícími na tzv. Dokumentační akci

kterým Lauscherovi tedy nakonec neodjeli, byl posledním terezínským vlakem vypraveným do Osvětimi.

Začátkem května 1945 ghetto osvobodili Rusové a Lauscherovi se vrátili do Prahy hned, jak to bylo možné. Marně pak čekali na někoho z dalších příbuzných. Irma jako účastnice „Akce Zámky“¹⁸ zorganizované Přemyslem Pitterem celé léto vyučovala na zámku v Kamenici, později pak vyučovala už jen soukromě, protože pošramocené zdraví jí nic jiného nedovolovalo. A Míša začala chodit do školy. Jiří zpočátku v rámci tzv. Dokumentační akce, jejímž cílem bylo sbírat svědectví a dokumenty z terezínského ghetta, shromažďoval spolu s dalšími dostupné materiály, poté pracoval jako obchodní zprostředkovatel a po vzniku Izraele, což byla událost v rodině Lauscherových přivítaná s jásotem, na vyslanectví tohoto státu. Na klíčovém a citlivém místě, v telefonní ústředně. Izraelci v ní potřebovali mít spolehlivého a prověřeného člověka, což Jiří Lauscher se svojí sionistickou minulostí zcela jistě byl. Postupem času byla o spolupráci požádána také Irma, překládala pro velvyslanectví materiál na bulletin Šerut Jediot Jisrael¹⁹, izraelské zprávy pro československou veřejnost.

16 Rozhovor autorky s Michaelou Lauscherovou-Vidlákovou, 10. 7. 2017

17 Ruth Bondy: *Boží hody. Jak jedli Židé v Čechách a na Moravě*. Nakladatelství Franze Kafky, Praha 2008; s. 154

18 Akce na pomoc dětem vracejícím se z koncentračních táborů, později také pro děti z internačních táborů pro Němce. Organizátory se stali Přemysl Pitter, Olga Fierzová a celá řada dobrovolníků

19 Informační služba Izraele

„Já jsem samozřejmě chtěla do Skauta. Začala jsem chodit do Makabi Hacair²⁰, ale nějak se to nerozjíždělo. Židovských dětí zbylo strašně málo a měly tolik různých problémů, které musely zvládnout, a také rodiče se báli znovu je hlásit k judaismu. Ve škole jsem měla kamarádku, jmenovala se Hanka Ledererová, její tatínek byl Žid, který zahynul na terezínské Malé pevnosti. A ona byla skautka. Vyprávěla o tom a mně to připomínalo programem to, co táta povídal o Tchelet Lavan. Zeptala jsem se, jestli bych mohla chodit také a chodila jsem tam celou pátou třídu. Jenomže potom přišli komunisti, naši školu rozprášili, ze Skauta se staly pionýrské oddíly Junáka a to taky nebylo zrovna něco, o co bych stála.“²¹

Ani rodiče Lauscherovi, přesvědčení sociální demokraté, s poválečným vývojem v Československu nesouhlasili. Zdeněk Fierlinger dovedl sociální demokracii do náruče komunistům, v padesátých letech začalo pronásledování, likvidace nevinných – a politické procesy, kdy postupně přišla řada také na Židy. V té době se rodina rozhodla pro ilegální odchod do Izraele, protože být Žid a sionista žádnou slibnou budoucnost nepředstavovalo. Jenže něco neklaplo:

„Jaro 1953. Měli jsme jet do Budějovic, s někým se setkat a pokračovat dál. Odjeli jsme, ale ten dotyčný se neobjevil, tak jsme sedli na vlak a jeli domů. Totéž se opakovalo za čtrnáct dní, to už tam ten člověk s instrukcemi byl a řekl nám, že máme jet vlakem do Českých Velenic a odtamtud ještě nějakou lokálkou dál. To byla podle mě příšerná blbost. V lokálce jeli sami místní, kteří se znají – a najednou se tam objeví šest lidí, evidentně městských. Určitě to nahlásí. Vystoupili jsme, šli dál a náš průvodce na jedné takové mýtině řekl: počkejte, jdu se podívat, zmizel a už se neukázal, zato mýtinka se rozsvítila, okolo nás stáli českoslovenští pohraničníci se samopaly, svítily světlice, no a bylo vymalováno. Pro mě to bylo strašný zklamání, to si nedovedeš představit. Mně bylo tenkrát šestnáct, byla jsem natěšená, už jsem si představovala ten život, kterej mě čeká, za pár hodin už budu svobodnej člověk a pojedu do Izraele. No a teď tohleto. Já jsem z toho byla úplně špatná.“²²

Následovaly výslechy v Bartolomějské a několikaměsíční pobyt v soudní vazbě na Pankráci, naštěstí na stejné chodbě v cele naproti věznili maminku, se kterou si Míša mohla při troše štěstí aspoň občas potají při vycházce šeptnout pár slov a za pomoci motáků se připravit na proces. Šlo o to, aby obě mluvily stejně. Také jí po chodbaře posílala část svého jídla, protože Irma Lauscherová byla všechno jiné, jenom ne zdravá a strašně zhublá. (Zajímavé by asi bylo srovnání vězeňských systémů dvou totalitních režimů.)

20 Makabi Hacair, židovské sionistické mládežnické hnutí, které se před válkou hlásilo ke skautingu. Po roce 1945 se jeho činnost zaměřila převážně na přípravu členů k odjezdu do Palestiny

21 Rozhovor autorky s Michaelou Lauscherovou-Vidlákovou, 10. 7. 2017

22 Rozhovor autorky s Michaelou Lauscherovou-Vidlákovou, 10. 7. 2017

Michaela Lauscherová v soudní vazbě. Jaro, 1953

Nakonec všechno dopadlo relativně dobře: po smrti Gottwalda a Stalina vyhlásil nový prezident Zápotocký poměrně velkorysou amnestii, takže z navrhovaných pěti let „pastáku“ pro Míšu bylo několik měsíců, a po půl roce stráveném ve vazbě byla obě děvčata Lauscherova nakonec propuštěna. O dost jiné to bylo s Jiřím, kterého komunistický prokurátor obvinil snad ze všech hříchů světa, udělal z něj plantážníka díky jeho předchozímu působení v Izraeli a „proradnému sionistovi“ navrhoval podstatně vyšší sazbu. Ale ani v tomhle případě „nespal a nedřímá ten, který chrání Izrael“²³ a Jiří Lauscher se po roce také dostal na svobodu (dá-li se život za komunistického režimu nazvat svobodou).

Sluší se zdůraznit ono „relativně dobře“ z první věty předchozího odstavce, kdy mělo všechno dobře dopadnout. Nedopadlo, protože po návratu domů žádné „doma“ nebylo. Byt Lauscherových byl obsazen jinou rodinou, bylo tedy nutné sehnat náhradní bydlení a ne každý, byť šlo o kamarády a známé, měl odvahu ubytovat u sebe „kriminálnice“ s minulostí z hlediska komunistického režimu problematickou. A sionistky k tomu. Zpočátku pomohl přítel, bývalý člen Tchelet Lavan, potom i někteří jiní, židovští i nežidovští kamarádi. Ze svých věcí měly jenom to, co měly na sobě v dubnu před zatčením, v době, kdy se rodina pokusila o ilegální přechod hranic. Vše ostatní bylo zamčeno ve skladišti. Nervy Irmy Lauscherové už tento nápor nevydržely, zhroutila se a o všechno se musela postarat ani ne sedmnáctiletá Míša. Jak o shánění nového bytu, tak o své vlastní studium. Na francouzské gymnázium, kde studovala před zatčením, se pochopitelně vrátit nesměla, jako protisocialistický živel nebyla vítána. Do jisté míry bylo tedy všechno daleko těžší, než když se vrátily z Terezína.

23 Žalm 121, 4

Všude se stále mluvilo a psalo o „socialistické zákonnosti“ (ať už si pod tímto pojmem každý představoval, co chtěl), a tak Míša kudy chodila, tudy se tímto souslovím oháněla. Vymohla tak asi po čtvrt roce pro rodinu sice horší a menší, ale aspoň nějaký byt a konečně se pak dostali také ke svým věcem a nábytku. Po ročním vězení se vrátil i Jiří Lauscher a rodiče opět začali pracovat. V podstatě se tedy všechno obracelo k lepšímu, rozhodně ale ne zásluhou tehdy vládnoucích komunistů. Míša také musela do práce, ale aspoň na večerní škole mohla dokončit středoškolské vzdělání a odmaturovat. Po mnoha odvoláních se dostala – opět díky „socialistické zákonnosti“ – i na přírodovědeckou fakultu a dnes je z ní doktorka přírodních věd. V Ústavu pro výzkum výživy lidu, později IKEMu, pracovala v laboratoři jako řadová výzkumná pracovnice.

Skautské zásady předávala dětem ve skupině, která se scházela při pražské židovské obci:

„A tak jsem evokovala takové ty různé skautské vzpomínky, chodili jsme na výlety, chodili jsme plavat, scházeli jsme se každých čtrnáct dní na obci. Scházeli jsme se zrovna v sobotu, i když to nebylo zrovna podle náboženských předpisů, protože v sobotu by se neměl brát pinčes, ale udělali jsme si takové to extrateritoriální území, kde šábes jakoby není (to je odkaz na jednu starou židovskou anekdotu). Vždycky to mělo kousek vyprávění z židovských dějin, z židovské historie, k nějakému

Momentky z táborů pořádaných v 70. letech minulého století Ing. Arturem Radvanským a Míšou Lauscherovou-Vidlákovou v Cetorazi u Pacova

svátku, který zrovna v ten měsíc byl. A ona židovská tradice má svátků dostatek, takže i témat jsme měli dostatek. Pak jsme také začali jezdit na tábory.“²⁴

Hlavním organizátorem a vedoucím této skupiny byl inženýr Artur Radvanský, člověk, který přežil šest let v koncentračních táborech. Pocházel z pobožné židovské rodiny dodržující košer, vyprávěl dětem o židovských zvycích a tradicích, ale byl také zdatný sportovec. S dětmi jezdili společně v létě na stanový tábor, v zimě na lyže. Když to komunistická „vrchnost“ chtěla zakázat, protože na židovské obci neměli oprávnění zřizovat mládežnické skupiny, stal se z toho oddíl „dětí zaměstnanců – členů ROH“ (tj. Revolučního odborového hnutí) a to se dost dobře zakázat nedalo. Je zřejmé, že Míša brala inspiraci nejenom ve své skautské minulosti, ale také z vyprávění svého otce, protože v prvorepublikových lepších časech probíhaly schůzky skupiny Tchelet Lavan v podobném nebo stejném duchu. Tohle všechno probíhalo v době tzv. normalizace.

²⁴ Rozhovor autorky s Michaelou Lauscherovou-Vidlákovou, 10. 7. 2017

Manželé Irma a Jiří Lauscherovi v Mariánských Lázních. Začátek 80. let

Jiří Lauscher po celou dobu sbíral terezínskou dokumentaci a všelijakými složitými cestami ji dopravoval do Bejt Terezin v Izraeli. S současně s manželkou Irmou spolupracoval s německou organizací Aktion Sühnezeichen, Akcí smíření, zasazující se o mezigenerační porozumění a smíření mezi národy. Tato dobrovolnická organizace se mimo jiné starala o židovské památky, převážně hřbitovy. Lauscherovi jednak jezdili přednášet mezi německou mládež a v Čechách se snažili přispívat k tomu, aby se nezapomnělo na terezínské ghetto, protože komunistický režim v té době propagandisticky prezentoval Terezín téměř výhradně jako vězení pro komunistické politické vězně a Židy cíleně opomíjel. Oba Lauscherovi ghetttem provázeli hlavně zahraniční návštěvy, Irma se také věnovala vzdělávací činnosti. Bylo to víc než důležité. Jestliže platí slova Elie Wiesela o tom, že Řekové nám dali drama, Římané epištoly, renesance sonety a holocaust nám odkázal svědectví, pak v případě Jiřího a Army Lauscherových byl imperativ podání svědectví tím nejdůležitějším.

Irma Lauscherová zemřela na konci června roku 1985, Jiří Lauscher 16. listopadu 1989 vzápětí poté, co posbíranou dokumentaci k šoa českých Židů, výsledek své dlouholeté práce, odevzdal pracovníkům připravovaného washingtonského Muzea holocaustu. Zemřel den před událostmi, které definitivně rozpohybovaly změnu společenského systému v Československu, nedočkál se znovuotevření izraelského velvyslanectví v Praze ani cesty prvního porevolučního

Míša Lauscherová-Vidláková v Saridu s Timnou Livne, rovněž dcerou zakládajícího osadníka z Československa, v březnu 2020

prezidenta Havla do Izraele. A jestli jsem na někoho myslela v době, kdy u nás po dlouhých desetiletích vznikl židovský skautský oddíl Tuvia, byl to Jiří Lauscher.

Nicméně abychom nekončili nostalgickým tónem: pomyslnou lauscherovskou štafetu převzala dcera Míša a nese ji dodnes. O její přednášky je veliký zájem napříč Evropou, také

Míša na semináři „Věda, víra a skauting“ ve Skutči, 2019

mezi skauty, a je velmi těžké zastihnout ji doma; její diář bývá opravdu nabitý. A ještě jedna důležitá věc: Míša dosud spolupracuje s organizacemi, které podporují židovské komunity v diaspoře, pracuje i v dalších židovských organizacích v České republice a poměrně často jezdí do Izraele, také do kibucu Sarid, ve kterém byl kdysi připravován domov i pro ni. Byla to ona, kdo inicioval revitalizaci Masarykova lesa založeného před devadesáti lety u Saridu na počest člověka, kterému byl cizí jakýkoliv antisemitismus a který svými postoji i praktickou politikou podporoval ideály sionismu. Držme Míše palce v činnosti, která představuje dokonalou spojnici mezi minulostí a přítomností a je ukázkou naplňování toho, co nazýváme odkazem předků.

V článku byly použity fotografie ze soukromé sbírky RNDr. Michaely Lauscherové-Vidlákové, z archivu kibucu Sarid a kibucu Neot Mordechai a fotografie ze skautského semináře „Věda, víra a skauting“ od Anny Ročňové.